

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
& ΤΡΟΦΙΜΩΝ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΒΟΡΕΙΟΥ

ΑΙΓΑΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ

ΚΟΙΝΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (Κ.Α.Π)

Αύγουστος 2007

Όπως είναι γνωστό, προκειμένου να αξιολογηθεί η επίδραση της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π) και τα γενικότερα νέα δεδομένα στον αγροτικό τομέα, με απόφαση της πολιτικής ηγεσίας του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων καταρτίστηκαν 13 περιφερειακές μελέτες, μία για κάθε διοικητική περιφέρεια της χώρας από αναδόχους σύνταξης που επελέγησαν μετά από διενέργεια Διεθνών Δημόσιων Διαγωνισμών.

Κάθε ανάδοχος έπρεπε αφενός να καταγράψει την υφιστάμενη κατάσταση σε όλους τους νομούς της κάθε περιφέρειας και αφετέρου να ολοκληρώσει τη διαβούλευση με τους συλλογικούς φορείς (αυτοδιοικητικούς, συνεταιριστικές οργανώσεις, επιμελητήρια, κ.λπ.) και να ενσωματώσει τις θετικές προτάσεις, παρατηρήσεις, επισημάνσεις τους, αξιοποιώντας παράλληλα τα δεδομένα της περιοχής, της επιστημονικής έρευνας καθώς και τις οδηγίες των αρμόδιων Διευθύνσεων του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων στο τελικό παραδοτέο κείμενο της μελέτης.

Παρακάτω παραθέτουμε για ενημέρωση κάθε ενδιαφερομένου τις κυριότερες από τις προτεινόμενες στη μελέτη προτάσεις και αναγκαίες παρεμβάσεις για τον πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομέα καθώς και την επίδραση τους στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον.

ΣΤΟΧΟΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ:

- Αναδιάρθρωση των προϊόντων του πρωτογενή τομέα στις ανάγκες της εσωτερικής αγοράς και προώθηση τοπικών προϊόντων
- Προαγωγή της παραγωγής προϊόντων αναγνωρισμένης ποιότητας μέσω της εφαρμογής προτύπων στην παραγωγική διαδικασία
- Αναδιάρθρωση και εκσυγχρονισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, προκειμένου να διατηρηθούν οικονομικά βιώσιμες, μέσα σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο, διεθνές περιβάλλον
- Διαφοροποίηση του πρωτογενή τομέα σε δραστηριότητες διαφορετικές από τις γεωργικές, με παράλληλη βελτίωση της ελκυστικότητας του αγροτικού χώρου
- Διατήρηση και ανάδειξη της ελκυστικότητας του αγροτικού χώρου διαμέσου της διαφύλαξης του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων
- Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του πρωτογενή τομέα στην Περιφέρεια, μέσω καινοτόμων μεθόδων παραγωγής και διαφοροποιημένων δραστηριοτήτων υπό το πρίσμα βιώσιμων διαχειριστικών πρακτικών, με σκοπό την απεξάρτηση των νησιών σε τρόφιμα από την ηπειρωτική χώρα ιδιαίτερα κατά τους θερινούς μήνες
- Βελτίωση των υποδομών της περιφέρειας Βορείου Αιγαίου

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ ΤΩΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ

Η στρατηγική για την ολοκληρωμένη Αγροτική Ανάπτυξη θα συμβάλει στην ανταγωνιστικότητα του πρωτογενούς τομέας της Περιφέρειας μέσω της βελτίωσης της επιχειρηματικότητας και κατ' επέκταση της ανταγωνιστικότητας των μεμονωμένων παραγωγικών μονάδων της. Για το σκοπό αυτό δόθηκε ιδιαίτερο βάρος στην παραγωγή πιστοποιημένων προϊόντων μέσω του εκσυγχρονισμού των υφιστάμενων γεωργοκτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων και της ίδρυσης μικρομεσαίων μονάδων μεταποίησης – τυποποίησης, στα πλαίσια της καθετοποίησης της παραγωγής των γεωργοκτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, καθώς και στην διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων των εκμεταλλεύσεων, μέσω υποδομών αναψυχής, εστίασης και διαμονής (αγροτουρισμός). Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη στήριξη της ολοένα μεγαλύτερης απαίτησης για εξειδίκευση και κατάρτιση των αγροτών. Ειδικότερα βαρύτητα δόθηκε:

- στη διασφάλιση της πλήρους αλληλοσυμπλήρωσης δράσεων και έργων
- στη συγκεκριμένη στόχευση και σχεδιασμό των αναπτυξιακών στόχων των προτεινόμενων περιοχών αναδιάρθρωσης,
- στην αντιμετώπιση των υφιστάμενων δυσμενών καταστάσεων (καταστάσεων που αποτελούν τροχοπέδη στην ανάπτυξη των περιοχών αυτών)
- στη δημιουργία ίσων ευκαιριών στην αγορά εργασίας ανάμεσα στα δύο φύλα (και γενικότερα σε όλες τις ομάδες πληθυσμού)
- στην ισόρροπη ανάπτυξη των περιοχών
- στον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής διαδικασίας
- στη στήριξη της κοινωνικής συνοχής
- στον ολοκληρωμένο και πολυτομεακό σχεδιασμό.

Οι στόχοι που έχουν τεθεί για την ανάπτυξη του Αγροτικού Χώρου της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου δεδομένου των πολύ περιορισμένων περιθωρίων επιλογής, λόγω της επικρατούσας δενδροκαλλιέργειας (ελιά) και της περιορισμένης γεωργικής γης, εξειδικεύονται μέσω των κατωτέρω ενδεικτικών παρεμβάσεων:

A. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

ΦΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ:

1. Σκληρό σιτάρι

Μερική αντικατάσταση της καλλιέργειας σκληρού σιταριού που καλλιεργείται σε έκταση 58.857 στρέμματα (κυρίως στους νομούς Λέσβου, Σάμου και Χίου), απόλυτα συνδεδεμένη με την πολιτική επιδοτήσεων, με καλλιέργειες που έχουν μεγαλύτερη οικονομική απόδοση.

2. Κριθάρι – Βρώμη – Σίκαλη

(Κριθάρι & Βρώμη: κυρίως Νομό Λέσβου, Σίκαλη πολύ περιορισμένη έκταση στους 3 νομούς)

- Επέκταση της καλλιέργειας κριθαριού (δεδομένης της προδιαγραφόμενης μείωσης στο σκληρό σιτάρι)

- Διατήρηση ή αύξηση της καλλιέργειας και των τριών ειδών που χρησιμοποιούνται ως ζωοτροφές, αλλά και σαν αμειψισπορά (στα πλαίσια εναλλαγής καλλιεργειών).

3. Καλαμπόκι

(κυρίως Νομός Λέσβου)

- Δυνητική επέκταση της καλλιέργειας του καλαμποκιού (δυναμικότερη καλλιέργεια από όλα τα σιτηρά) στις περιοχές όπου θα γίνουν εγγειοβελτιωτικά έργα και θα αυξηθούν οι αρδευόμενες εκτάσεις.

4. Μηδική

- Δυνητική επέκταση της καλλιέργειας και αξιοποίηση της ως αποξηραμένη και ως χλωρή μορφή στις περιοχές όπου θα γίνουν εγγειοβελτιωτικά έργα και θα αυξηθούν οι αρδευόμενες εκτάσεις.

5. Κτηνοτροφικά φυτά Ξηρικά (λαθούρι, βίκος κ.α.)

- Η κατηγορία αυτή των κτηνοτροφικών φυτών αποτελεί τη βάση για τις καλλιέργειες αντικατάστασης, αφού οι εκτάσεις που μπαίνουν στο σύστημα αναδιάρθρωσης είναι κυρίως ξηρικές.

6. Κηπευτικά – Μποστανικά - Πατάτες

(κυρίως στο Νομό Λέσβου, Σάμου και Χίου)

- Καλλιέργεια όλων τα ειδών που επιτρέπουν τα εδαφοκλιματικά δεδομένα και η διάθεσή τους γίνεται στην τοπική αγορά ή για ίδια κατανάλωση των αγροτικών νοικοκυριών, δεδομένου ότι η περιφέρεια είναι ελλειμματική σε μεγάλο βαθμό στα κηπευτικά – μποστανικά - πατάτες, ιδιαίτερα την τουριστική περίοδο.

7. Κτηνοτροφικά φυτά

- Δυνατότητα καλλιέργειας σε αρδευόμενες περιοχές
- Προώθησή τους ως καλλιέργεια αντικατάστασης έτσι ώστε να υποστηριχθούν τα ζωικά προϊόντα ΠΟΠ/ΠΓΕ

8. Ελιές

Κυριότερη καλλιέργεια (601.278 στρέμματα) - βασικότερος κλάδος παραγωγής (28.900 εκμεταλλεύσεις- 88% του συνόλου)

- Αντικατάσταση μέρους των καλλιεργειών που έχουν εγκαταλειφθεί με κτηνοτροφικά φυτά
- Αναδιάρθρωση με ανασύσταση – ανανέωση (σε ποσοστό 5%)

9. Εσπεριδοειδή

- Αναδιάρθρωση με ανασύσταση – ανανέωση (σε ποσοστό 25%)
- Μερική αντικατάσταση των ποικιλιών WASHINGTON NAVEL και ΚΟΙΝΩΝ καθώς και των κοινών Μανταρινιών με τη συμμετοχή υπερπρώιμων και υπερόψιμων ποικιλιών πορτοκαλιών και υβριδίων μανταρινιών ποιοτικά αναβαθμισμένων. Με τον τρόπο αυτό θα επιμηκυνθεί η περίοδος εμπορίας, θα είναι ευκολότερη η διατήρηση της παρουσίας μας στις παραδοσιακές αγορές και η κατάκτηση νέων αγορών ή και η ευρύτερη συμμετοχή μας στις σύγχρονες εμπορικές διαδικασίες διανομής μέσω των πολυκαταστημάτων και αλυσίδων λιανικής πώλησης. Ταυτόχρονα θα υπάρχει ευκολότερη διαχείριση του τομέα για τα νωπά και μεταποιημένα προϊόντα και θα διασφαλιστεί η αύξηση του αντίστοιχου γεωργικού εισοδήματος
- Προώθηση ποικιλιών διπλής κατεύθυνσης των πορτοκαλιών έτσι ώστε να είναι δυνατή η τροφοδοσία των εργοστασίων για την παραγωγή νέων προϊόντων χυμών που ζητά η αγορά αλλά συγχρόνως και η διεύρυνση της περιόδου χυμοποίησης και της εμπορίας των προϊόντων αυτών
- Περαιτέρω επέκταση της καλλιέργειας μανταρινοειδών με ποικιλίες ή υβρίδια αναγνωρισμένης αξίας που ζητούνται στις διεθνείς αγορές, τα οποία θα παράγονται σε περιοχές όπου υπάρχει καλλιεργητική εμπειρία και ενδείκνυται
- Καλύτερη κλιμάκωση της παραγωγής της καλλιέργειας λεμονιών, μέσω αύξησης της καλλιέργειας, με την προώθηση ποικιλιών λεμονιών διπλής παραγωγής και ενίσχυσης της παραγωγής της καλοκαιρινής περιόδου
- Αναδιάρθρωση με ανασύσταση των εσπεριδοειδών σε έκταση 1.500 στρεμμάτων στο Δήμο Χίου.

10. Δενδρώδεις καλλιέργειες

(αχλαδιάς και αμυγδαλιάς που καλλιεργούνται κυρίως στο Ν. Λέσβου και μηλιάς κυρίως στους Νομούς Λέσβου και Σάμου)

- Προώθηση καλλιέργειας μηλιάς της ποικιλίας ΞΥΝΟΜΗΛΑ ΑΓΙΑΣΟΥ
- Προώθηση καλλιέργειας αχλαδιάς της ποικιλίας ΑΧΤΣΕΣ

ΖΩΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ:

1. Αιγοπροβατοτροφία

- Μείωση του ζωικού κεφαλαίου, με παράλληλη βελτίωσή του, ώστε να μη μειωθεί η παραγωγή σε γάλα και κρέας. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα τη βόσκηση μικρότερου αριθμού ζώων, άρα μικρότερη πίεση στους βοσκοτόπους
- Εφαρμογή ενός ήπιου συστήματος διαχείρισης των βοσκοτόπων, με την διαίρεσή τους σε δύο τμήματα και την εναλλάξ βόσκηση, έτσι ώστε να αυξηθούν οι παραγωγικές τους δυνατότητες
- Σύνταξη μελετών υπολογισμού της βοσκοϊκανότητας των βοσκοτόπων και μελετών διαχείρισης.

B. ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

1. Γενικά

Προκειμένου να επιτευχθεί η οποιαδήποτε αναδιάρθρωση των καλλιεργειών στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου θα πρέπει να συνδυαστεί με ανάλογες δράσεις στον δευτερογενή τομέα. Ο προγραμματισμός των παρεμβάσεων στην τυποποίηση – μεταποίηση του αγροτικού προϊόντος θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη:

- Το ιδιόμορφο της περιφέρειας παρέμβασης: Η περιοχή παρέμβασης είναι νησιωτική (για την ακρίβεια αποτελείται από ένα σύμπλεγμα νησιών) με αρκετές δυσκολίες στις μεταφορές γεγονός που την οδηγεί σε γεωγραφικό αποκλεισμό. Αυτό στην πράξη έχει ως αποτέλεσμα την αναγκαιότητα προγραμματισμού πολλών μονάδων επεξεργασίας ομοειδών προϊόντων. Προκειμένου όμως το τελικό προϊόν να διατίθεται σε ικανοποιητικές τιμές θα πρέπει να προσδιοριστεί η ελάχιστη πρωτογενής παραγωγή που κάνει συμφέρουσα την παραγωγική διαδικασία της τυποποίησης – μεταποίησης.
- Το ιδιόμορφο της ζήτησης: Η ζήτηση παρουσιάζει υπερβολική έξαρση την τουριστική περίοδο και καθορίζεται από τρεις διαφορετικές καταναλωτικές συμπεριφορές:

- Εκείνη των τουριστών της αλλοδαπής, η οποία είναι σαφώς προσανατολισμένη σε αγροτικά προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας, πλήρως τυποποιημένα και σε μικρές συσκευασίες,
- Εκείνη των μονίμων κατοίκων, η οποία είναι πολύ λιγότερο προσανατολισμένη στην τυποποίηση και στις μικρές συσκευασίες,
- Εκείνη των τουριστών της ημεδαπής, η οποία κινείται σε ενδιάμεσα επίπεδα από τις δύο άλλες.

Συνεπώς θα πρέπει να προωθηθούν δράσεις ίδρυσης και τυποποίησης, μικρών κυρίως μεταποιητικών μονάδων που σαν στόχο θα έχουν την αύξηση της ανταγωνιστικότητας του πρωτογενούς προϊόντος μέσω:

- της προώθησης ελκυστικών συσκευασιών λιανικής
- της τυποποίησης της ποιότητας
- της προώθησης καινοτόμων προϊόντων
- της προστασίας του περιβάλλοντος.

Οι προτεινόμενες παρεμβάσεις στον δευτερογενή τομέα της Περιφέρειας, στοχεύουν στο να βελτιώσουν τις μεταποιητικές υποδομές εκείνων των κλάδων των οποίων τα προϊόντα παράγονται σε μεγάλη ποσότητα και για τα οποία η περιφέρεια παρουσιάζει συγκριτικά πλεονεκτήματα όπως είναι η ελιά, το κρασί και η μαστίχα. Επιπροσθέτως, πρέπει να έχουν ως σκοπό την προώθηση της ίδρυσης νέων μεταποιητικών μονάδων για τα προϊόντα της αναδιάρθρωσης. Στο πλαίσιο αυτό, οι παρεμβάσεις θα επικεντρωθούν κυρίως στους τομείς: γάλακτος, κρέατος, οίνου, ελιάς, οπωροκηπευτικών, αρωματικών – φαρμακευτικών φυτών και ζωοτροφών.

Γ. ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Η όλη προσπάθεια ανάδειξης του τριτογενή τομέα και της σύνδεσης του με τις παρεμβάσεις στον πρωτογενή θα πρέπει να βασιστεί στη μεγάλη ποικιλία μικροκλιμάτων και ειδικών συνθηκών, για την παραγωγή συγκεκριμένων τοπικών προϊόντων, περιλαμβανομένης και της βιολογικής ή ολοκληρωμένης παραγωγής, συνοδευόμενη από συγκεκριμένη μορφή μεταποίησης – εμπορίας και προώθησης.

Ο τουρισμός, η χειροτεχνία και η παροχή ανέσεων στις αγροτικές περιοχές αποτελούν δράσεις υψηλής προτεραιότητας, αφού αποτελούν ευκαιρίες για την διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων πέραν της γεωργίας. Παράλληλα, για την ενίσχυση της διαδικασίας διαφοροποίησης των δραστηριοτήτων, την τοπική ανάπτυξη καθώς και την παροχή τοπικών υπηρεσιών, θεωρείται αυτονόητη η ενίσχυση της υιοθέτησης και διάδοσης Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνίας (ΤΠΕ). Επίσης, προτείνεται η σύνδεση των σχολών και του εκπαιδευτικού υλικού, του Πανεπιστημίου Αιγαίου με τον τριτογενή και πρωτογενή τομέα της Περιφέρειας.

Η συγκεκριμένη πολιτική έχει στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των αγροτικών περιοχών, μέσω της διαφοροποίησης της οικονομικής βάσης, της παροχής υπηρεσιών που σχετίζονται με την βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων των αγροτικών περιοχών και την προώθηση της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής.

Η σύνδεση του τριτογενή τομέα με τον πρωτογενή είναι ιδιαίτερα κρίσιμος για τον τελευταίο διότι μέσω αυτού, τα προϊόντα αγροτικής φύσης (άυλα και υλικά αγαθά) παρέχονται στους καταναλωτές.

Στόχος των παρεμβάσεων στον τριτογενή τομέα πρέπει να είναι :

- αποφυγή στρεβλώσεων στην αγορά
- ενημέρωση του καταναλωτικού κοινού
- ευαισθητοποίηση του κοινού όσον αφορά πιστοποιημένα προϊόντα
- προώθηση πιστοποιημένων προϊόντων και προϊόντων ΠΟΠ, ΠΓΕ κ.α.
- σύνδεση τουρισμού και αγροτικού τομέα
- ανάδειξη περιβάλλοντος και φυσικής πολιτισμικής κληρονομιάς
- ανάπτυξη δράσεων έρευνας και τεχνολογίας
- επίτευξη της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων (αγροτικών και μη)
- διασύνδεση της έρευνας με την παραγωγή
- ανάπτυξη υπηρεσιών ποιότητας ζωής και στις πιο απομακρυσμένες περιοχές
- στήριξη του οικογενειακού εισοδήματος από εξωγεωργικές πηγές, κυρίως από τον τομέα των υπηρεσιών τουρισμού.

Δ. ΛΟΙΠΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

1. Εκπαίδευση και Κατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού και ενίσχυση της επιχειρηματικότητας

Γενικά

Προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος της βιωσιμότητας των αγροτικών εκμεταλλεύσεων με την παραγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων σε ποιότητα και τιμές θα πρέπει να επιλέγονται οι, κατά το δυνατόν, άριστες κατά περίπτωση τεχνολογικές λύσεις, οι οποίες θα έχουν τη μεγαλύτερη δυνατή απόδοση και το χαμηλότερο δυνατό κόστος.

Στο πλαίσιο αυτό, καθίσταται προφανής η ανάγκη υλοποίησης προγραμμάτων κατάρτισης όλων των εμπλεκόμενων στην ανάπτυξη του αγροτικού χώρου, που θα αποσκοπούν:

- στη βελτίωση των προσόντων και της τεχνογνωσίας των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα
- στην προετοιμασία των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα για την προσαρμογή τους στις αλλαγές του οικονομικού και κοινωνικού περιβάλλοντος.

Με βάση τα παραπάνω, τα προγράμματα κατάρτισης θα πρέπει να εστιάζονται, κατά κύριο λόγο, στα κατωτέρω αντικείμενα:

- στη διαχείριση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, με βάση τις διεθνώς ακολουθούμενες βέλτιστες πρακτικές, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες της Περιφέρειας
- στην εφαρμογή νέων μεθόδων καλλιεργειών
- στην εφαρμογή των κανόνων ορθής γεωργικής πρακτικής
- στην εφαρμογή μεθόδων φιλικών προς το περιβάλλον
- στη διασφάλιση της ποιότητας της παραγωγής, μέσω της πιστοποίησης και της τυποποίησης των αγροτικών προϊόντων
- στην ενδυνάμωση των συνεργασιών μεταξύ εκμεταλλεύσεων, ως μέσον ανταγωνιστικότητας και βιωσιμότητας των αγροτικών επιχειρήσεων
- στην καθετοποίηση της αγροτικής παραγωγής

- στην προώθηση εναλλακτικών μορφών απασχόλησης των εργαζομένων στον πρωτογενή τομέα
- στην προώθηση της καινοτομίας.

2. Εξειδίκευση παρεμβάσεων στο Φυσικό Περιβάλλον

Προστασία βιοποικιλότητας

- προστασία περιοχών ιδιαίτερης περιβαλλοντικής αξίας
- ανάδειξη και διατήρηση αγροτικού, πολιτιστικού περιβάλλοντος, όπως μονοπάτια, καλύβια και λοιπές κατασκευές (ξερολιθιές, κ.λπ.)
- προώθηση εναλλακτικών δραστηριοτήτων φιλικών προς το περιβάλλον (π.χ. αγροτουρισμός, περιπατητικός τουρισμός, κλπ.)
- αειφορική διαχείριση των δασών
- συντήρηση παραδοσιακών δένδρων και θάμνων
- διατήρηση και αποκατάσταση, σε ευνοϊκά επίπεδα, των σημαντικών φυσικών οικοτόπων και ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας.

Προστασία υδατικών πόρων

- αναβάθμιση και επέκταση υφιστάμενων υποδομών (λιμνοδεξαμενών – φραγμάτων) για άρδευση και ύδρευση, με στόχο την τροφοδοσία της ζήτησης και τη μείωση των απωλειών
- επέκταση και αναβάθμιση των μονάδων επεξεργασίας λυμάτων
- οργάνωση μηχανισμών και δικτύων συνεχούς παρακολούθησης της ποσότητας και της ποιότητας των υδάτων στην κλίμακα λεκανών απορροής,
- προώθηση ξηρικών καλλιεργειών
- σύλληψη, συγκέντρωση και διαχείριση νερού για την άρδευση αγροτικών περιοχών
- ανάσχεση των όμβριων υδάτων και εμπλουτισμός του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα.

Μείωση των κλιματολογικών επιπτώσεων:

- διατήρηση και βελτίωση του δασικού πλούτου

- εφαρμογή μεθόδων βιολογικής γεωργίας – κτηνοτροφίας
- χρήση ήπιων μορφών ενέργειας στη γεωργία – κτηνοτροφία.

Προστασία του εδάφους:

- προστασία των δασών από πυρκαγιές και καταστροφικές εκχερσώσεις, καθώς και έγκαιρη αποκατάσταση της καταστρεφόμενης από τις πυρκαγιές δασικής βλάστησης
- προώθηση της αμειψισποράς για βελτίωση φυσικοχημικών ιδιοτήτων των εδαφών και περιορισμός στη χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων
- προώθηση πρακτικών Ολοκληρωμένης Διαχείρισης της Παραγωγής (ICM)
- εφαρμογή μεθόδων βιολογικής γεωργίας – κτηνοτροφίας.

3. Εξειδίκευση παρεμβάσεων στο Πολιτισμικό Περιβάλλον

- ανάδειξη ιστορικών μνημείων, συνόλων και αρχαιολογικών χώρων
- δημιουργία σύγχρονων χώρων πολιτιστικών δραστηριοτήτων
- κατασκευή ή επέκταση αρχαιολογικών ή άλλων μουσείων
- αναπαλαίωση και αξιοποίηση νεότερων κτιρίων ειδικού ενδιαφέροντος
- διασφάλιση της προσπελασιμότητας στα μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς.

4. Εξειδίκευση παρεμβάσεων στη Τεχνική Υποδομή

- έργα αξιοποίησης υφιστάμενων υποδομών (λιμνοδεξαμενών – φραγμάτων) για άρδευση και ύδρευση
- έργα διαχείρισης υδάτινων πόρων και εμπλουτισμού του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα
- έργα αγροτικής οδοποιίας, ηλεκτροδότησης αγροτικών εκμεταλλεύσεων και αναδασμού γεωργικών γαιών

5. Καινοτομία στον πρωτογενή τομέα.

Παρά τα όποια προβλήματα στην εισαγωγή της καινοτομίας στον αγροτικό χώρο, σήμερα, εμφανίζονται αρκετές ευκαιρίες εισαγωγής της στη γεωργική εκμετάλλευση. Τέτοιες περιπτώσεις είναι:

- Η καλλιέργεια ή η παραγωγή νέων προϊόντων
- Η παραγωγή προϊόντων ΠΟΠ, ΠΓΕ και ιδιότυπων
- Η παραγωγή βιολογικών προϊόντων
- Η καλλιέργεια ενεργειακών φυτών
- Η εκτροφή ζώων βάσει προτύπων αυστηρότερων των κοινοτικών
- Η απευθείας διάθεση της παραγωγής στον καταναλωτή μέσω συσκευασιών λιανικής.

Ειδικότερα ο καινοτομικός χαρακτήρας απεικονίζεται στις εξής παρεμβάσεις:

- A. Παρεμβάσεις στην παραγωγική διαδικασία.
- Προώθηση της εγκατάστασης συστημάτων ποιότητας
  - Προώθησης της εγκατάστασης συστημάτων ασφάλειας των τροφίμων και την προστασία του περιβάλλοντος
  - Καλή διαβίωση των ζώων.
- B. Παρεμβάσεις στο προϊόν που παράγει η εκμετάλλευση.
- Η ποικιλία και η φυλή ως μέσα βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων πρωτογενούς παραγωγής
  - Αύξηση της προστιθέμενης αξίας της πρωτογενούς παραγωγής.
- Γ. Παρεμβάσεις στο προϊόν που εμπορεύεται η εκμετάλλευση.
- Η διαφοροποίηση του γεωργικού προϊόντος μέσω της προώθησης της έννοιας της μάρκας «brand name»
  - Η αύξηση της προστιθέμενης αξίας της πρωτογενούς παραγωγής
  - Η ενθάρρυνση της υιοθέτησης και διάδοσης τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας
  - Προώθηση της συνεργασίας μεταξύ ομοειδών αγροτικών επιχειρήσεων
  - Προώθηση της συνεργασίας μεταξύ συμπληρωματικών επιχειρήσεων του αγροτικού χώρου.

- Δ. Παρεμβάσεις στην εκπαίδευση (βελτίωση της δυνατότητας εφαρμογής της καινοτομίας).
- Δραστηριότητες προώθησης και ενημέρωσης στο πλαίσιο συστημάτων για την ποιότητα των τροφίμων
  - Επαγγελματική κατάρτιση και δράσεις ενημέρωσης στους απασχολούμενους στον γεωργικό και διατροφικό τομέα.